

Kouluterveyskysely 2015

Oppilaitos-, opetuspiste- ja kuntakohtaisten tulosten raportointi

Nina Halme, Hanne Kivimäki, Pauliina Luopa, Anni Matikka

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

PL 30

00271 Helsinki

Puhelin: 029 524 6000

www.thl.fi

© Kirjoittajat ja THL

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
Helsinki 2016

SISÄLLYS

Lukijalle.....	5
Aineistot.....	7
Tiedonkeruun toteutuminen	7
Aineiston edustavuus ja tulosten tuottaminen	7
Kouluterveyskyselyn kehittäminen.....	9
Sisällöllinen kehittäminen	9
Laajentaminen koskemaan nuorempia ikäluokkia ja heidän vanhempiaan	9
Yhdenvertaisen ja ajantasaisen tiedonsaannin varmistaminen	9
Toimitettavat tulokset	10
Indikaattorikuviot	10
Muutos vakiointikäytännössä	11
Käytetyt indikaattorit	11
Poimintoja valtakunnallisista tuloksista	16
Suhde vanhempiin.....	16
Nuorten vapaa-ajan vietto.....	16
Sähkösavukkeiden käyttö	17
Kokemukset opiskeluhollosta.....	18

LUKIJALLE

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuranta kuuluu kuntien lakisääteisiin tehtäviin. Tämän tiedon tulisi olla perusta lasten, nuorten ja perheiden palvelujen suunnittelulle ja kehittämiselle sekä paikallisella ja alueellisella että kansallisella tasolla. Tietoa saadaan monista lähteistä, kuten erilaisista potilas- ja asiakastietojärjestelmistä, rekistereistä ja tilastoista sekä lasten ja nuorten omiin kokemuksiin perustuvista tiedonkeruista, kuten Kouluterveyskyselystä.

Kouluterveyskyselyllä on keskeinen rooli korkeatasoisen tiedon tuottajana, jolla on pitkät perinteet. Sisältöä ja tiedonkeruun tapoja kehitetään tällä hetkellä voimakkaasti vastaamaan entistä paremmin tunnistettuihin ja ajassa muuttuviin tietotarpeisiin. Kouluterveyskysely tuottaa sekä kansallisella että paikallisella (koulutuksen järjestäjä, kunnat ja oppilaitokset) tasolla monipuolista ja kattavaa seurantatietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saannista ja palvelujen tarpeisiin vastaavuudesta.

Tieto auttaa suuntaamaan edistäviä ja ehkäiseviä toimia ja tuottaa vaikutusten arvioinnin kannalta keskeistä tietoa, jota ei saada muista tietolähteistä. Tietoa voidaan hyödyntää päätöksenteossa eri tasoilla:

- alueet, kunnat ja oppilaitokset tarvitsevat tietoa lapsista ja nuorista palvelutarpeen arviointia, toimien kohdentamista, resurssien ohjausta, palvelujen kehittämistä sekä tavoitteiden toteutumisen seurantaa varten
- lainsäädäntö velvoittaa kunnat seuraamaan väestönsä hyvinvoinnin ja terveyden tilaa ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä väestöryhmittäin. Kouluterveyskyselyä hyödynnetään myös lainsäädäntötyön valmistelussa sekä lainsäädännön toimeenpanon arvioinnissa
- keskeisten kansallisten ja kansainvälisten ohjelmien seurantaindikaattori

Kyselyyn vastaavat perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokkien oppilaat sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Ammatillisissa oppilaitoksissa kyselyyn osallistuvat nuorten opetussuunnitelma-perusteiseen ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelevat. Vertailukelpoista tietoa on kerätty perusopetuksessa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 alkaen. Jatkossa tiedonkeruut on tarkoitus ulottaa koskemaan myös perusopetuksen 4. ja 5. vuosiluokan oppilaita ja heidän vanhempiaan. Tällä hetkellä tietoa alle 14-vuotiaiden lasten terveydestä, hyvinvoinnista ja palvelujen tarpeisiin vastaavuudesta on ollut vain vähän. Tiedonkeruut toteutetaan kokonaistutkimuksena, jolloin siihen osallistuu koko ikäluokka. Tämä tekee Kouluterveyskyselystä ainutlaatuisen aineiston, joka tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia.

Vuonna 2015 uudistettiin Kouluterveyskyselyn sisältöjä. Kyselylomakkeen uudistuksessa kuultiin useita terveyden ja hyvinvoinnin asiantuntijoita, oppilaitosten edustajia sekä myös nuoria itseään. Ensimmäistä kertaa saadaan tietoa esimerkiksi sähkösavukkeiden käytöstä. Nuorten vapaa-ajan vietosta, suhteesta vanhempiin sekä kokemuksista opiskeluhaluista kysytään aikaisempaa yksityiskohtaisemmin. Tarkemmat tiedot kyselystä ja kyselylomakkeet ovat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) internet-sivuilla^a. Olemme myös vuoden aikana jatkaneet erilaisten tarpeiden kartoitusta sekä sisällön kehittämistä. Pyrimme säilyttämään keskeiset, seurannan kannalta välttämättömät indikaattorit, mutta myös jalostamaan niitä eteenpäin. Tarkoitus on ottaa sisällön osalta uudistuneet lomakkeet käyttöön vuonna 2017.

Kouluterveyskyselyssä on siirrytty vaihteittain paperilomakkeista sähköiseen tiedonkeruuseen. Siihen on siirrytty, jotta kunnat ja oppilaitokset saavat tietoa käyttöönsä entistä kattavammin ja nopeammin. Vuonna 2013 sähköinen tiedonkeruu toteutettiin ammatillisissa oppilaitoksissa. Vuoden 2015 tiedonkeruu toteutettiin pääosin sähköisesti. Peruskouluille tarjottiin vielä mahdollisuutta vastata paperilomakkeella. Vuonna 2017 tarkoitus on ottaa käyttöön perustulosten osalta sähköinen raportointijärjestelmä.

^a Kouluterveyskyselyn internet-sivu on www.thl.fi/kouluterveyskysely.

Nyt käsissäsi oleva tulospöytä on hyvin poikkeuksellinen. Vuoden 2015 tiedonkeruuseen liittyneiden teknisten ongelmien vuoksi kaikilla oppilailla ja opiskelijoilla ei ollut mahdollisuutta vastata Kouluterveyskyselyyn. Tämän vuoksi kuntakohtaiset tulokset pystytään toimittamaan vain osaan kuntia. Sen vuoksi myös tulospöydän muoto poikkeaa aikaisemmista vuosista. Toivomme kuitenkin, että tulokset tulevat hyödynnetyksi suunniteltaessa ja kehitettäessä oppilaitosten toimintaa sekä laajemmin lasten, nuorten ja perheiden palveluja.

Valtakunnallisten tulosten mukaan nuorten hyvinvointi ja palvelut ovat vuonna 2015 monella indikaattorilla arvioituna hyvällä tasolla. Yleiskuva nuorten terveyden ja hyvinvoinnin suunnasta on myönteinen, esim. tyttöjen kokemus seksuaalinen väkivalta on vähentynyt ja kuulluksi tuleminen oppilaitoksissa on parantunut. Myös päihteiden käyttö on vähentynyt lukuun ottamatta nuuskaamista.

Yksityiskohtainen tarkastelu osoittaa kuitenkin myös monia kehittämistarpeita; esimerkiksi eroja tyttöjen ja poikien hyvinvoinnin välillä on edelleen. Tyttöillä esiintyy koulu-uupumusta, ahdistusta ja päivittäistä oireilua huomattavasti poikia enemmän. Pojat ovat useammin vailla yhtään läheistä ystävää. Eroja voidaan havaita edelleen myös kouluasteiden välillä. Monet asiat ovat lukiolaisilla paremmin ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleviin verrattuna. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijat pitävät kuitenkin enemmän opiskelusta, kun taas lukiolaiset kokevat useammin opiskelun kuormittavana ja uuvuttavana.

Opiskeluhuollon palvelut koetaan pääsääntöisesti helposti saavutettaviksi sekä laajat terveystarkastukset hyödyllisiksi. Tästä huolimatta edelleen osa opiskelijoista jää ilman tarvitsemaansa tukea: etenkin perhetilanteeseen, mielenterveyteen ja tunne-elämään sekä kaverisuhteisiin liittyvät tuen tarpeet ovat oppilailla ja opiskelijoilla sangen yleisiä. Niihin vastaaminen edellyttää monialaista yhteistyötä eri toimijoiden, mukaan lukien kolmas sektori, kanssa.

Valtakunnalliset tulokset julkaistaan raporttina vuoden 2016 aikana. Keskeiset tulokset löytyvät myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivuilta.

Helsingissä tammikuussa 2016

Kirjoittajat

Tiedonkeruun toteutuminen

Kouluterveyskyselyn aineisto kerätään joka toinen vuosi luokkakyselynä. Vuoteen 2011 asti kysely tehtiin parillisina vuosina Etelä-Suomessa, Itä-Suomessa ja Lapissa ja parittomina vuosina muualla Manner-Suomessa ja Ahvenanmaalla. Vuodesta 2013 alkaen aineistonkeruu on tehty yhtä aikaa koko maassa. Ammattiin opiskelevat vastaavat maaliskuussa ja perusopetuksen oppilaat ja lukion opiskelijat huhtikuussa. Vastaaminen on vapaaehtoista ja nimetöntä. Ennen vastaamista oppilaita ja opiskelijoita sekä heidän huoltajiaan tiedotettiin tutkimuksesta.

Aineistonkeruussa on siirrytty vaihteittain paperilomakkeesta sähköiseen lomakekyselyyn. Vuonna 2013 kysely toteutettiin sähköisenä ammatillisissa oppilaitoksissa. Vuonna 2015 siirryttiin sähköiseen kyselyyn myös lukioissa ja perusopetuksessa. Perusopetuksessa oli myös mahdollisuus vastata paperilomakkeella.

Suuresta samanaikaisesta vastaajien määrästä johtuen verkkovastaamisessa esiintyi ajoittain vakavia ongelmia, kuten vastaamisen hitautta, keskeytymistä tai estymistä. Ongelmat johtuivat palvelinympäristön liiallisesta kuormituksesta. Useista korjaustoimenpiteistä huolimatta ongelmaa ei pystytty poistamaan tutkimuksen toteutuksen vaatimissa aikarajoissa. Ongelmien takia perusopetuksen sähköinen tiedonkeruu keskeytettiin 23. huhtikuuta. Lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien tiedonkeruita jatkettiin kuukaudella eli 29.5.2015 asti. Terveystietokeskuksen ja Questback Oy:n tiedottivat yhteisesti kouluja, oppilaitoksia ja kuntia sekä muita yhteistyötahoja asiasta.

Sähköiseen vastaamiseen liittyneet vaikeudet ovat vaikuttaneet sekä aineiston kattavuuteen että laatuun, jonka vuoksi niitä on kuvattu aiempia vuosia yksityiskohtaisemmin myös tässä tulostuloksissa.

Aineiston edustavuus ja tulosten tuottaminen

Kouluterveyskyselyn kattavuus on vaihdellut vuosina 2000–2013 perusopetuksen 8. ja 9. luokan osalta 72–84 prosentin välillä ja lukioden 1. ja 2. vuosikurssien osalta 64–75 prosentin välillä. Ammatillisista oppilaitoksista ei ole saatavissa tarkkoja kattavuustietoja. Vuoden 2015 kyselyyn vastasi 51 516 peruskoululaista, 39 797 lukiolaista ja 40 617 ammattiin opiskelevaa. Verrattuna vuoteen 2013 määrä on peruskouluissa noin puolet, lukiossa noin 9 000 ja ammatillisissa oppilaitoksissa noin 6 000 pienempi. Tutkimukseen osallistuneiden määrän lasku vuonna 2015 johtui tiedonkeruuseen liittyvistä teknisistä ongelmista.

Aineiston laatua on selvitetty mm. vastaamisajan pituuden ja opettajien vastaustilanteesta raportoitujen ongelmien avulla. Aineiston kattavuutta on arvioitu peruskoulujen oppilasmäärien sekä lukioden ja ammatillisten oppilaitosten uusien opiskelijoiden määrien avulla^b.

Aineistosta poistettiin aiempien vuosien kriteerien mukaisesti niiden nuorten vastaukset, jotka vastasivat alle puoleen kysymyksistä, eivät ilmoittaneet sukupuoltaan tai joiden luokka-astetta ei saatu selville. Edellä mainittujen kriteerien pohjalta poistettuja tietoja oli ammattiin opiskelevien aineistossa 3,9 prosenttia, lukiolaisilla 0,8 prosenttia ja perusopetuksen oppilailla 2,2 prosenttia.

Lisäksi lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien aineistosta poistettiin 3. vuoden opiskelijat. **Ammattiin opiskelevien aineisto rajattiin alle 21-vuotiaisiin**, jotta niitä voisi paremmin verrata lukiolaisten tuloksiin. Näiden poistojen ja rajauksien jälkeen vuoden 2015 aineistoon otettiin mukaan 50 404 peruskoulujen 8. ja 9. luokkien oppilasta, 38 760 lukioden 1. ja 2. vuoden opiskelijaa ja 31 236 ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijaa.

^b Oppilas- ja opiskelijamäärätiedot on saatu Tilastokeskuksesta ja Opetushallituksesta.

Muuttujien jakaumatarkastelussa havaittiin aikaisempien vuosien tapaan yksittäisiä poikkeavia havaintoja. Perusopetuksen 8. ja 9. vuosiluokkien oppilaiden aineistossa havaittiin poikien osalta epäloogisia vastauksia ensimmäistä yhdyntäkää koskevassa kysymyksessä. Sen vuoksi tätä tietoa ei käytetä valtakunnallisissa tai paikallisessa raportoinnissa.

Puuttuvia tietoja tarkasteltiin sekä muuttuja- että vastaajakohtaisesti. Muuttujia, joissa puuttuvia tietoja esiintyi vähintään viisi prosenttia, oli ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten aineistossa 9 kpl sekä perusopetuksen oppilaiden aineistossa 11 kpl. Puuttuvia tietoja esiintyi samoissa muuttujissa kuin aikaisempina vuosina. Puuttuvien tietojen samanaikaisessa esiintymisessä ei havaittu systemaattisuutta tai eroja alueittain tai sukupuolittain. Myöskään ei voitu havaita systemaattisuutta tai riippuvuutta puuttuvien tietojen ja vastaamiseen käytetyn ajan välillä.

Kyselyä valvoneiden opettajien ja ryhmänohjaajien palautteiden perusteella vastaamisen ongelmat liittyivät useimmin sisäänkirjautumiseen, palvelun nopeuteen ja verkkoyhteyden säilyttämiseen. Vastausaktiivisuutta verrattiin vastaamiseen liittyviin ongelmiin. Sen mukaan ei havaittu systemaattisuutta teknisten ongelmien esiintymisessä. Myöskään yhteyttä vastaamiseen liittyvien ongelmien, vastaamiseen kuluneen ajan, puuttuvien tietojen esiintymisen ja vastausaktiivisuuden välillä ei havaittu. Eroja ei havaittu keskeisten muuttujien jakaumassa sen suhteen, oliko koululla tai oppilaitoksella ollut ongelmia vastaamisessa. Muuttujien keskiarvot eivät myöskään olleet riippuvaisia vastausaktiivisuudesta. Yhteenvetona voidaan todeta, että sähköisen vastaamisen **ongelmat eivät kuitenkaan ole oleellisesti vaikuttaneet koko maasta raportoitavan tiedon laatuun**, vaan tietoja voidaan pitää kansallisesti yleistettävänä.

Oppilaitoskohtaisia tuloksia voidaan toimittaa niistä oppilaitoksista, joissa aineisto on riittävän kattavaa ja laadukasta. Noin 40 kunnassa aineisto on riittävän kattavaa, jotta kuntakohtaisia tuloksia voidaan toimittaa. Tuloksia ei tänä vuonna tehdä maakunnittain. Aineisto on kuitenkin riittävän iso ja edustava, jotta tulokset on mahdollista raportoida aluehallintovirastojen toimialueittain ja valtakunnallisesti.

Tulokset voidaan toimittaa koulu- tai opetuspistekohtaisesti, vain jos vastaajia on vähintään 10. Näin varmistetaan henkilösuojan toteutuminen. Lista oppilaitoksista ja kunnista, joihin tulokset toimitetaan, on nähtävissä Kouluterveyskyselyn nettisivuilla^c. **Oppilaitos- ja kuntakohtaiset tulokset ovat tänä vuonna kunnille ja koulutuksen järjestäjille maksuttomia.**

Oppilaitos- tai opetuspistekohtaisessa raportoinnissa käytetään perusopetuksen oppilaiden ja lukiolaisten osalta tuloksia vuodesta 2006 tai 2007 alkaen ja ammattiin opiskelevien osalta vuodesta 2008 tai 2009 alkaen. Oppilaitoksen tai opetuspisteen aineisto kuvataan liitetiedostossa luokka-asteen tai opiskeluvuoden ja sukupuolen mukaan.

Vuoden 2015 tuloksista tuotetaan valtakunnallinen raportti keväällä 2016. AVI-alueiden tulokset julkaistaan keväällä 2016 Kouluterveyskyselyn nettisivuilla.

^c Kouluterveyskyselyn internet-sivu on www.thl.fi/kouluterveyskysely.

KOULUTERVEYSKYSELYN KEHITTÄMINEN

Kouluterveyskysely toteutetaan myös jatkossa kattavasti koko maassa joka toinen vuosi. Seuraava valtakunnallinen tiedonkeruu tehdään keväällä 2017. Kouluterveyskyselyn kyselylomakkeen sisältöä, tiedonkeruuprosessia ja raportointia kehitetään parhaillaan voimakkaasti. Uutta tiedonkeruujärjestelmää ja lomakkeita testataan vuoden 2016 aikana.

Sisällöllinen kehittäminen

Tavoitteena on tuottaa monipuolista ja laadukasta seurantatietoa eri-ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saannista ja palvelujen tarpeisiin vastaavuudesta.

- tietoa tuotetaan paikallisen päätöksenteon tueksi (ml. kunnat ja oppilaitokset) ja sitä hyödynnetään palvelujen ja toiminnan kehittämisessä
- tutkimusaineistot ovat olennainen osa THL:n tietovarantokokonaisuutta
- tietoa käytetään myös valtakunnallisen ohjauksen seurannassa ja politiikkapäätösten arvioinnissa

Sisältöä kehitetään tarvekartoitusten pohjalta vastaamaan entistä paremmin tunnistettuihin ja ajassa muuttuviin tietotarpeisiin. Olemme keränneet tätä varten tietoa lapsilta, nuorilta ja heidän vanhemmiltaan, heidän parissaan työskenteleviltä sekä lasten, nuorten ja perheiden palveluja tuntevilta asiantuntijoilta. Päällekkäisyyksien välttämiseksi olemme kartoittaneet myös muut lapsiin ja nuoriin kohdentuvat tiedonkeruut sekä rekistereistä saatavan tiedon. Työ on ollut monitieteistä ja siihen on osallistunut lukuisia asiantuntijoita.

Hyvinvointia, elinoloja ja osallisuutta sekä palvelujen tarpeisiin vastaavuutta arvioivaa osuutta tullaan jatkossa syventämään. Keskeiset, seurannan kannalta välttämättömät indikaattorit pyrimme säilyttämään muuttumattomina trenditiedon säilyttämiseksi. Eriyttämistä eri kouluasteiden välillä myös sisällöllisesti tulee olemaan aiempaa enemmän. Lomakkeiden kehittämisessä pyrimme ottamaan aiempaa paremmin huomioon erilaiset kieliryhmät sekä muun muassa toimintakyvyltään rajoittuneet lapset ja nuoret. Tarkoitus on ottaa sisällön osalta uudistuneet, testatut lomakkeet käyttöön vuonna 2017.

Laajentaminen koskemaan nuorempia ikäluokkia ja heidän vanhempiaan

Kouluterveyskyselyä laajennetaan koskemaan myös perusopetuksen 4. ja 5. vuosiluokan oppilaita ja heidän vanhempiaan. Etenkin alle 14-vuotiaiden lasten hyvinvoinnista ja palvelukokemuksista ei ole toistaiseksi ollut tietoa saatavilla. Kyselyn suuntaaminen erikseen neljäs- ja viidesluokkalaisille lapsille ja heidän vanhemmilleen mahdollistaa myös lasten ja vanhempien näkemysten vertailun. Tämä on ainutlaatuinen tietoaaineisto, joka mahdollistaa kokonais kuvan saamisen 10–12-vuotiaiden lasten hyvinvoinnin ja palvelujen tilanteesta.

Yhdenvertaisen ja ajantasaisen tiedonsaannin varmistaminen

Tulosten raportointitapaa uudistetaan siten, että tulevaisuudessa perustulokset ovat saatavissa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sähköisestä raportointijärjestelmästä. Tällöin tieto on yhdenvertaisesti ja entistä nopeammin saatavilla ja helpommin käytettävissä. Tavoitteena on, että käyttäjä voi itse valita omaan käyttötarkoitukseensa parhaiten soveltuvan raportointitason ja -tavan. Tiedotamme asiasta lisää vuoden 2016 aikana.

TOIMITETTAVAT TULOKSET

Indikaattorikuviot

Vuoden 2015 raportointi poikkeaa aikaisemmista vuosista. Oppilaitos, opetuspiste tai kunta saa kaksi Excel-tiedostoa, joissa kummassakin on peruskoulujen osalta 89 indikaattoria ja toisen asteen osalta 92 indikaattoria. Indikaattorit on jaettu 10 ryhmään: fyysiset työolot, työilmapiiri ja osallisuus, koulutyön kuormittavuus, kiusaaminen ja häirintä, sosiaaliset suhteet, ruokailu, tupakointi, terveystottumukset, koettu terveys ja myönteisesti esitetyt indikaattoreita. Jokaisesta indikaattoriryhmästä esitetään kaksi pylväskuviota:

1. **Muutoskuviot.** Tiedostossa esitetään oppilaitoksessa, opetuspisteessä tai kunnassa tapahtunut kehitys. Peruskouluissa ja lukioissa muutosta voidaan seurata vuodesta 2006 tai 2007 alkaen ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 tai 2009 alkaen. Pylväiden määrä on rajattu korkeintaan viiteen osallistumisvuoteen kuvioiden luettavuuden takia. Pylväitä voi olla vähemmän kuin viisi, jos indikaattorin kuvaama asia ei ole kysytty joka vuosi tai jos oppilaitos tai opetuspiste ei ole osallistunut tiedonkeruuseen kaikkina ao. vuosina. Jos oppilaitos, opetuspiste tai kunta osallistui kyselyyn ensimmäistä kertaa vuonna 2015, muutoskuviota ei tehty.
2. **Vertailukuviot.** Tiedostossa esitetään oppilaitoksen, opetuspisteen tai kunnan tulokset vuodelta 2015 sukupuolen mukaan sekä vertailutulokset koko maasta. Sukupuolten välinen vertailu esitetään, jos vähintään 10 poikaa ja tyttöä on vastannut.

Molemmissa tiedostoissa on lisäksi kaksi opiskeluhuoltoon liittyvää kuviota: kokemus terveystarkastuksesta ja kokemus vastaanotolle pääsystä. Niissä esitetään prosenttijakaumat seuraavista opiskeluhuoltoa koskevista kysymyksistä:

Mieti viimeisintä terveystarkastusta. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä:

- Terveystarkastuksessa puhuttiin minulle tärkeistä asioista
- Sain hyödyllistä tietoa
- Mielipidettäni kuunneltiin
- Selvitettiin myös perheeni hyvinvointia

Kuinka helppoa sinun on ollut päästä koulusi/oppilaitoksesi terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin tai psykologin vastaanotolle tämän lukuvuoden aikana?

- Kouluterveydenhoitajalle (muu kuin terveystarkastus)
- Koululääkärille (muu kuin terveystarkastus)
- Koulukuraattorille
- Koulupsykologille

Kuvioiden alatunnisteissa kerrotaan, mitä luokka-asteita tai opiskeluvuosia tulokset koskevat. Vastanneiden lukumäärät ilmoitetaan kuvioiden selitteessä sulkeiden sisällä. Kuvioiden perustana olevat prosenttiluvut esitetään myös taulukkoina tiedoston viimeisillä välilehdillä.

Vastaaajamäärä vaikuttaa tulosten tulkintaan. Esimerkiksi suurissa oppilaitoksissa (300–699 vastaajaa) kolmen prosenttiyksikön muutos verrattuna edelliseen kyselyvuoteen on merkittävä, kun taas pienissä oppilaitoksissa (30–69 vastaajaa) merkittäväksi voi tulkita vasta kymmenen prosenttiyksikön muutoksen. Mikäli oppilaitoksessa on alle 30 vastaajaa, muutokset tuloksissa voivat suurelta osin johtua satunnaisesta vaihtelusta.

Tänä vuonna ei toimiteta kysymyskohtaisia jakaumataulukkoja.

Muutos vakiointikäytännössä

Aikaisempina vuosina julkaistut tulokset on vakioitu sukupuolen ja luokka-asteen tai opiskeluvuoden mukaan. Näin on pyritty tasoittamaan tuloksia silloin, kun esimerkiksi poikien ja tyttöjen tai eri luokka-asteilla opiskelevien määrissä on ollut suurta vaihtelua eri kyselyvuosina. Koska kyseessä on kuitenkin kokonaistutkimus ja usealla oppilaitoksella on tarve seurata todellista opiskelijoiden tilannetta, vakioinnista on luovuttu.

Tämän vuoksi oheisissa tiedostoissa olevat vuosien 2006–2013 tulokset voivat jonkin verran poiketa aiempien vuosien raporteissa esitetyistä tulostaulukoista. **Kaikki nyt oheisissa tiedostoissa olevat eri vuosien tulokset ovat vertailukelpoisia keskenään.** Vakiointikäytännön muutos vaikuttaa eniten sellaisten oppilaitosten tuloksiin, jossa sukupuolijakauma on vinoutunut. Tämä koskee erityisesti ammatillisia oppilaitoksia ja lukioita.

Käytetyt indikaattorit

Osa Kouluterveyskyselyn indikaattoreista perustuu kyselyn yksittäisiin kysymyksiin ja osa on muodostettu useasta kysymyksestä. Indikaattorit on kuvattu alla lyhyesti. Niiden tarkempi kuvaus on esitetty Kouluterveyskyselyn internetsivuilla^d.

Fyysiset työolot

- **Koulun fyysisissä työoloissa puutteita / Oppilaitoksen fyysisissä työoloissa puutteita:** Indikaattori on muodostettu seuraavista työskentelyä häiritsevästä tekijöistä: opiskelutilojen ahtaus, melu, sopimaton valaistus, huono ilmanvaihto, lämpötila, liikkaisuus, epämiellyttävät työtuolit tai -pöydät, huonot sosiaalililat, tapaturmavaara.
- **Opiskelutilojen ahtaus häiritsee opiskelua:** Opiskelutilojen ahtaus häiritsee melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Melu ja kaiku häiritsevät opiskelua:** Melu ja kaiku häiritsevät melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Sopimaton valaistus häiritsee opiskelua:** Sopimaton valaistus häiritsee melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Huono ilmanvaihto tai huoneilma häiritsee opiskelua:** Huono ilmanvaihto tai huoneilma häiritsee melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Sopimaton lämpötila häiritsee opiskelua:** Sopimaton lämpötila (kylmyys, kuumuus, veto) häiritsee melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Liikkaisuus ja pölyisyys häiritsevät opiskelua:** Liikkaisuus ja pölyisyys häiritsevät melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Huonot sosiaalililat häiritsevät opiskelua:** Huonot WC-, pukeutumis- ja peseytymistilat häiritsevät melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Epämiellyttävät työtuolit ja -pöydät häiritsevät opiskelua:** Epämiellyttävät työtuolit ja -pöydät häiritsevät melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Koulutapaturma lukuvuoden aikana:** Oppilaalle on sattunut koulussa tai koulumatkalla lukuvuoden aikana vähintään yksi tapaturma, joka on vaatinut terveydenhuollon vastaanotolla käyntiä.

Työilmapiiri ja osallisuus

- **Ei koe tulevansa kuulluksi koulussa:** Indikaattori on muodostettu kolmesta opettajien ja oppilaiden vuorovaikutusta kuvaavasta tekijästä: mielipiteiden ilmaisuun rohkaiseminen, mielipiteiden huomioiminen koulutyön kehittämisessä ja kiinnostus oppilaiden kuulumisista.
- **Koulun työilmapiirissä ongelmia / Oppilaitoksen työilmapiirissä ongelmia:** Indikaattori on muodostettu yhdeksästä työilmapiiriin vaikuttavasta tekijästä: opettajien odotukset ja oikeudenmukaisuus, toi-

^d Kouluterveyskyselyn internet-sivu on www.thl.fi/kouluterveyskysely > Indikaattorikuvaukset.

meentuleminen oppilaiden ja opettajien kanssa, työskentely ryhmissä, työympäristön rauhattomuus, kiireisyys, luokan työrauha sekä oppilaiden viihtyminen yhdessä.

- **Työympäristön rauhattomuus haittaa opiskelua:** Työympäristön rauhattomuus haittaa melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Kiireisyys haittaa opiskelua:** Työympäristön kiireisyys haittaa melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Opettajat eivät kohtelee oppilaita oikeudenmukaisesti / Opettajat eivät kohtelee opiskelijoita oikeudenmukaisesti:** Nuori kokee, etteivät opettajat kohtelee oppilaita/opiskelijoita oikeudenmukaisesti.
- **Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista / Opettajat eivät ole kiinnostuneita opiskelijan kuulumisista:** Nuori kokee, etteivät opettajat ole kiinnostuneita siitä, mitä hänelle kuuluu.
- **Opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla:** Nuori kokee, etteivät opettajat rohkaise ilmaisemaan omaa mielipidettä oppitunnilla.
- **Luokan ilmapiiri ei tue vapaata mielipiteen ilmaisua / Ryhmän ilmapiiri ei tue vapaata mielipiteen ilmaisua:** Nuori kokee, ettei luokan/ryhmän ilmapiiri ole sellainen, jossa voi vapaasti ilmaista mielipiteensä.
- **Oppilaiden mielipiteitä ei huomioida koulutyön kehittämisessä / Opiskelijoiden mielipiteitä ei huomioida opiskelun kehittämisessä:** Nuori kokee, ettei oppilaiden/opiskelijoiden mielipiteitä huomioida koulutyön/opiskelun kehittämisessä.
- **Ei tiedä miten voi vaikuttaa koulun asioihin / Ei tiedä miten voi vaikuttaa oppilaitoksen asioihin:** Nuori ei tiedä, miten koulussa/oppilaitoksessa voi vaikuttaa koulun/oppilaitoksen asioihin.
- **Lintsannut ainakin 2 päivää kuukauden aikana:** Nuori on lintsannut ainakin kaksi kokonaista koulupäivää/opiskelupäivää kuukauden aikana.

Koulutyön kuormittavuus / Opiskelun kuormittavuus

- **Vaikeuksia opiskelussa:** Indikaattori on muodostettu seuraavista tekijöistä: läksyjen tekeminen, kokeisiin valmistautuminen, parhaan opiskelutavan löytäminen, omatoimisuutta vaativien tehtävien hoitaminen, kirjoittamistehtävien tekeminen, lukemistehtävien tekeminen, opetuksen seuraaminen.
- **Vaikeuksia omatoimisuutta vaativissa tehtävissä:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia omatoimisuutta vaativien tehtävien aloittamisessa tai valmiiksi hoitamisessa.
- **Vaikeuksia sopivan opiskelutavan löytämisessä:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia itselleen parhaiten sopivan opiskelutavan löytämisessä.
- **Vaikeuksia läksyjen tekemisessä:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia läksyjen tai muiden vastaavien tehtävien tekemisessä.
- **Vaikeuksia kirjoittamista vaativissa tehtävissä:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia kirjoittamista vaativien tehtävien tekemisessä.
- **Vaikeuksia lukemista vaativissa tehtävissä:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia lukemista vaativien tehtävien tekemisessä.
- **Vaikeuksia kokeisiin valmistautumisessa:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia kokeisiin valmistautumisessa.
- **Vaikeuksia opetuksen seuraamisessa:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia opetuksen seuraamisessa oppitunneilla.
- **Opettajat odottavat oppilailta liikaa koulussa / Opettajat odottavat opiskelijoilta liikaa:** Nuori kokee, että opettajat odottavat oppilailta/opiskelijoilta liikaa.
- **Koulutyöhön liittyvä työmäärä liian suuri / Opiskeluun liittyvä työmäärä liian suuri:** Nuori on kokenut koulutyöhön/opiskeluun liittyvän työmäärän lukuvuoden aikana jatkuvasti tai melko usein liian suureksi.
- **Koulu-uupumus:** Indikaattori on muodostettu kolmesta Salmela-Aron ja Näätäsen koulu-uupusmittariin perustuvasta tekijästä: uupumusasteinen väsymys, kyyninen asenne työhön ja opintojen merkityksen vähentyminen sekä kyvyttömyyden ja riittämättömyyden tunne opiskelijana.
- **Ei ole saanut apua koulusta koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksissa / Ei ole saanut apua oppilaitoksesta opiskelun vaikeuksissa:** Nuori arvioi saavansa harvoin tai ei juuri koskaan apua koulusta/oppilaitoksesta koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin.

Kiusaaminen ja häirintä

- **Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa:** Nuori on joutunut kiusaamisen kohteeksi koulussa/oppilaitoksessa noin kerran viikossa tai useammin lukukauden aikana.

- **Osallistunut koulukiusaamiseen vähintään kerran viikossa:** Nuori on osallistunut muiden oppilaiden/opiskelijoiden kiusaamiseen koulussa/oppilaitoksessa noin kerran viikossa tai useammin lukukauden aikana.
- **Kiusaamiseen ei ole puututtu koulun aikuisten toimesta / Kiusaamiseen ei ole puututtu oppilaitoksen aikuisten toimesta:** Tämän lukukauden aikana tapahtuneeseen koulukiusaamiseen ei ole puututtu koulun/oppilaitoksen aikuisten toimesta.
- **Väkivaltatilanteet haittaavat opiskelua:** Nuori kokee, että väkivaltatilanteet haittaavat melko tai erittäin paljon työskentelyä koulussa/oppilaitoksessa.
- **Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana:** Indikaattori on muodostettu kolmesta tekijästä: nuorelta on varastettu tai yritetty varastaa käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä, häntä on uhattu vahingoittaa tai hänen kimppuunsa on käyty fyysisesti vuoden aikana.
- **Kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai netissä:** Nuori on kokenut joskus tai toistuvasti häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua puhelimesta tai internetissä.
- **Kokenut seksuaalista häirintää julkisessa tilassa:** Nuori on kokenut joskus tai toistuvasti häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua koulussa, harrastuksissa, kadulla, kauppakeskuksessa tai muualla julkisessa tilassa.
- **Kokenut kehoa tai seksuaalisuutta loukkaavaa kiusaamista:** Nuori on kokenut joskus tai toistuvasti kehoa tai seksuaalisuutta loukkaavaa kiusaamista, nimittelyä tai arvostelua.
- **Kokenut seksuaalista väkivaltaa joskus tai toistuvasti:** Indikaattori on muodostettu kolmesta tekijästä: vastentahtoinen intiimi koskettelu, seksiin painostaminen tai pakottaminen, maksun tarjoaminen seksistä.

Sosiaaliset suhteet

- **Asuu yhdessä äidin ja isän kanssa:** Nuori asuu yhdessä äidin ja isän kanssa.
- **Vaikeuksia koulukavereiden kanssa toimeen tulemisessa / Vaikeuksia opiskelukavereiden kanssa toimeen tulemisessa:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia koulukavereiden-/opiskelukavereidensa kanssa toimeen tulemisessa.
- **Vaikeuksia työskennellä ryhmässä:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia ryhmätyöskentelyssä.
- **Vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa:** Nuori kokee melko tai erittäin paljon vaikeuksia opettajien kanssa toimeen tulemisessa.
- **Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa:** Nuori ei pysty juuri koskaan keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan.
- **Perhe ei syö yhteistä ateriaa iltapäivällä tai illalla:** Perhe syö yhteisen aterian iltapäivällä tai illalla, jolloin yleensä kaikki ovat ruokapöydässä.
- **Ei yhtään läheistä ystävää:** Nuorella ei ole yhtään todella läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista.
- **Läheisen alkoholin käyttö aiheuttanut ongelmia:** Nuorelle on aiheutunut haittoja tai ongelmia läheisen ihmisen liiasta alkoholin käytöstä.

Ruokailu

- **Ei syö koululounasta päivittäin:** Nuori ei syö koululounasta jokaisena koulupäivänä/opiskelupäivänä.
- **Ei syö kaikkia aterianosia kouluruoalla:** Nuori jättää yleensä syömättä jonkin seuraavista neljästä koululaterian osasta: pääruoka, salaatti, maito tai piimä, leipä.
- **Koululounas tarjotaan sopimattomaan aikaan:** Nuori kokee, ettei koululounasta tarjota sopivaan aikaan päivästä.
- **Koululounaan syömiseen varattu liian vähän aikaa:** Nuori kokee, ettei koululounaan syömiseen ole varattu riittävästi aikaa.
- **Koululounasta ei ole tarjolla riittävästi:** Nuori kokee, ettei koululounasta ole tarjolla riittävästi.
- **Ei syö aamupalaa joka arkipäivä:** Nuori syö aamupalaa (muutakin kuin vain kahvia, mehua tai muita juomia) jokaisena koulupäivänä.
- **Syö tuoreita tai keitettyjä kasviksia lähes päivittäin:** Nuori on syönyt tuoreita tai keitettyjä kasviksia 6–7 päivänä viimeksi kuluneen viikon aikana.
- **Syö hedelmiä tai marjoja lähes päivittäin:** Nuori on syönyt hedelmiä tai marjoja 6–7 päivänä viimeksi kuluneen viikon aikana.
- **Juo energiajuomaa lähes päivittäin:** Nuori on juonut energiajuomaa 6–7 päivänä viimeksi kuluneen viikon aikana.
- **Syö karkkia tai suklaata lähes päivittäin:** Nuori on syönyt karkkia tai suklaata 6–7 päivänä viimeksi kuluneen viikon aikana.

Tupakointi

- *Vain toisella asteella:* **Tupakointi on koulussa sallittua / Tupakointi on oppilaitoksessa sallittua:** Nuori ilmoittaa tupakoinnin olevan koulussaan/oppilaitoksessaan sallittua joko rajoituksetta tai tietyissä paikoissa.
- *Vain toisella asteella:* **Koulun henkilökunta tupakoi koulualueella / Oppilaitoksen henkilökunta tupakoi oppilaitoksen alueella:** Nuori ilmoittaa, että opettajat tai muu henkilökunta tupakoivat koulu-rakennuksessa/oppilaitoksessa tai sen alueella.
- *Vain toisella asteella:* **Oppilaiden tupakointirajoituksia ei valvota juuri lainkaan / Opiskelijoiden tupakointirajoituksia ei valvota juuri lainkaan:** Nuori ilmoittaa, ettei oppilaiden/opiskelijoiden tupakointia valvota koulussa/oppi-laitoksessa juuri lainkaan.
- **Tupakoi päivittäin koulualueella / Tupakoi päivittäin oppilaitoksen alueella:** Nuori tupakoi päivittäin koulussa/oppilaitoksessa tai sen alueella.
- **Tupakoi päivittäin koulun läheisyydessä / Tupakoi päivittäin oppilaitoksen läheisyydessä:** Nuori tupakoi päivittäin koulun/oppilaitoksen läheisyydessä koulupäivän/opiskelupäivän aikana.
- **Tupakoi päivittäin:** Nuori tupakoi kerran päivässä tai useammin.
- **Nuuskaa päivittäin:** Nuori nuuskaa päivittäin.
- **Käyttää sähkösavukkeita päivittäin:** Nuori käyttää päivittäin sähkösavukkeita, jotka sisältävät nikotiinia, makuaineita tai jotain muuta ainetta.

Terveystottumukset

- **Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä:** Nuori harjaa hampaansa harvemmin kuin kaksi kertaa päivässä.
- **Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa:** Nuori harrastaa hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa vapaa-ajalla tavallisesti korkeintaan tunnin viikossa.
- **Nukkuu arkisin alle 8 tuntia:** Nuori nukkuu arkisin tavallisesti alle kahdeksan tuntia. Yön pituus on laskettu nukkumaanmeno- ja heräämisajasta.
- **Netissä vietetty aika aiheuttaa ongelmia vuorokausirytmissä:** Netissä vietetty aika aiheuttaa nuorelle ongelmia vuorokausirytmissä.
- **Käyttää alkoholia viikoittain:** Nuori käyttää alkoholia vähintään kerran viikossa.
- **Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa:** Nuori käyttää alkoholia tosi humalaan asti vähintään kerran kuukaudessa.
- **Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran:** Nuori on kokeillut ainakin kerran marihuanaa, hasista, ekstaasia, Subutexia, heroiniä, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumeita.

Koettu terveys

- **Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi:** Nuori kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi, melko huonoksi tai erittäin huonoksi.
- **Päivittäin vähintään kaksi oiretta:** Indikaattori on muodostettu kahdeksasta tekijästä: niska- tai hartiakivut, selän alaosan kivut, vatsakivut, jännittyneisyys tai hermostuneisuus, ärtyneisyys tai kiukunpurkaukset, vaikeudet päästä uneen tai heräileminen öisin, päänsärky, väsymys tai heikotus.
- **Väsymystä lähes päivittäin:** Nuorella on ollut lähes päivittäin väsymystä tai heikotusta puolen vuoden aikana.
- **Niska- tai hartiakipuja lähes päivittäin:** Nuorella on ollut lähes päivittäin niska- tai hartiakipuja puolen vuoden aikana.
- **Päänsärkyä lähes päivittäin:** Nuorella on ollut lähes päivittäin päänsärkyä puolen vuoden aikana.
- **Ärtyneisyyttä ja kiukunpurkauksia lähes päivittäin:** Nuorella on ollut lähes päivittäin ärtyneisyyttä tai kiukunpurkauksia.
- **Niska- tai hartiakipuja viikoittain:** Nuorella on ollut vähintään kerran viikossa niska- tai hartiakipuja puolen vuoden aikana.
- **Päänsärkyä viikoittain:** Nuorella on ollut vähintään kerran viikossa päänsärkyä puolen vuoden aikana.
- **Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus:** Nuorella on kahden viime viikon aikana ollut kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Indikaattori perustuu GAD-7-mittariin.
- **Ylipaino:** Nuorella on painoindeksin (BMI) mukaan ylipainoa.

Myönteisesti esitettyjä indikaattoreita

- **Pitää koulunkäynnistä / Pitää opiskelusta** Nuori pitää melko tai hyvin paljon koulunkäynnistä/opiskelusta tällä hetkellä.
- **Opettajat kohtelevat oikeudenmukaisesti:** Nuori kokee, että opettajat kohtelevat oppilaita/opiskelijoita oikeudenmukaisesti.
- **Luokan ilmapiiri tukee mielipiteen ilmaisua / Ryhmän ilmapiiri tukee mielipiteen ilmaisua:** Nuori kokee, että luokan/ryhmän ilmapiiri on sellainen, jossa voi vapaasti ilmaista mielipiteensä.
- **Ei ole osallistunut muiden kiusaamiseen:** Nuori ei ole osallistunut muiden oppilaiden/opiskelijoiden kiusaamiseen koulussa/oppilaitoksessa lukukauden aikana.
- **Raittius:** Nuori ei käytä alkoholijuomia.
- **Ei tupakoi:** Nuori ei tupakoi nykyisin.
- **Syö aamupalan arkiaamuisin:** Nuori syö aamupalan (muutakin kuin vain kahvia, mehua tai muita juomia) jokaisena kouluaamuna/opiskelupäivän aamuna.

POIMINTOJA VALTAKUNNALLISISTA TULOKSISTA

Seuraavassa on joitain poimintoja Kouluterveyskyselyn valtakunnallista tuloksista erityisesti uusien aiheiden ja kysymysten osalta: nuoren suhteesta vanhempiinsa, vapaa-ajan vietosta ja kokemuksista opiskeluhuollosta. Yksittäisenä uutena kysymyksenä otetaan tässä esiin sähkösavukkeiden käyttö. Laajemmat tulokset ovat saatavilla Kouluterveyskyselyn nettisivuilla^e. Raportti Kouluterveyskyselyn vuoden 2015 valtakunnallisista tuloksista ilmestyy keväällä 2016.

Suhde vanhempiin

Suurin osa nuorista (83–85 % kouluasteesta riippuen) piti suhdetta äitiinsä hyvänä – pojat hieman useammin kuin tytöt. Kohtalaisena suhdetta äitiinsä piti kymmenesosa ja huonona pari prosenttia nuorista. Noin kahdella prosentilla vastaajista ei ollut äitiä tai nuori ei tavannut häntä. Nuoren ja isän välinen suhde koettiin hieman huonommaksi. Suhdetta isäänsä piti hyvänä noin kaksi kolmannesta nuorista. Viidennes nuorista koki suhteensa isään kohtalaisena. Joka kahdeskymmenes nuori piti suhdetta isäänsä huonona ja yhtä moni ilmoitti, ettei hänellä ole isää tai hän ei tapaa isäänsä.

Valtaosa nuorista (78–83 % kouluasteesta riippuen) ilmoitti vanhempiensa tukevan ja kannustavan heitä usein tai melko usein. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroa. Kaksi kolmannesta perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaista ja lukiolaisista keskusteli usein tai melko usein vanhempiensa kanssa koulu- tai opiskelupäivästään. Ammattiin opiskelevilla se oli jonkin verran harvinaisempaa (59 %). Tytöt keskustelivat poikia yleisemmin vanhempiensa kanssa koulupäivästään. Noin kaksi kolmesta nuoresta – yleisimmin lukiolaiset – ilmoitti, että heidän vanhempansa juttelevat usein tai melko usein heidän ystäviensä kanssa heitä tavatessaan. Tytöt ilmoittivat näin poikia yleisemmin.

Reilu puolet perusopetuksen yläluokkalaisista, alle puolet lukiolaisista ja kolmasosa ammattiin opiskelevista ilmoitti sopivansa usein tai melko usein kotiintuloajoista ulos lähtiessään. Perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaat ja lukiolaistytöt sopivat kotiintuloajoista poikia yleisemmin, ammattiin opiskelevilla ei ollut eroa sukupuolten välillä. Vajaa viidesosa perusopetuksen yläluokkalaisista ja ammattiin opiskelevista sekä kymmenesosa lukiolaisista ilmoitti salaavansa usein tai melko usein vanhemmiltaan, mitä he tekevät iltaisin tai viikonloppuisin. Perusopetuksen yläluokkien pojat ja ammattiin opiskelevat pojat salasivat tekemisensä tyttöjä yleisemmin, lukiolaisilla ei ollut merkittävää eroa sukupuolten välillä. Viidesosa perusopetuksen yläluokkalaisista ilmoitti riitelevänsä vanhempiensa kanssa usein tai melko usein. Riitelemineen oli hieman harvinaisempaa (14 %) lukiolaisilla ja ammattiin opiskelevilla. Tytöt riitelivät yleisemmin vanhempiensa kanssa kuin pojat.

Nuorten vapaa-ajan vietto

Vuoden 2015 Kouluterveyskyselyssä kysyttiin laajasti nuorten vapaa-ajan vietosta. Nuorilta kysyttiin, kuinka paljon he käyttivät aikaa arkipäivinä kavereiden tapaamiseen kasvokkain kouluajan ulkopuolella, pelaamiseen tietokoneella, kännykällä ja konsolilla, nettisivujen selaamiseen ja televisio-ohjelmien, videoklippien ja elokuvien katsomiseen. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista ja ammattiin opiskelevista noin 70 prosenttia ilmoitti tapaavansa ainakin kahden tunnin ajan kavereitaan kasvokkain arkisin kouluajan ulkopuolella. Noin 60 prosenttia perusopetuksen yläluokkalaisista ja ammattiin opiskelevista katsoo arkisin tv-ohjelmia, videoklippejä tai elokuvia tai pelaa tietokone-, kännykkä- tai konsolipelejä noin kaksi tuntia tai enemmän. Lukiolaisilla nämä osuudet olivat selvästi pienempiä kuin perusopetuksen oppilailla ja ammattiin opiskelevilla. Noin puolet lukiolaisista tapaa kavereita kasvokkain tai katsoo elävää kuvaa noin kaksi tuntia tai enemmän arki-

^e Kouluterveyskyselyn nettisivu on www.thl.fi/kouluterveyskysely.

päivisin. Tämän verran aikaa pelaamiseen esim. tietokoneella käytti 43 prosenttia lukiolaisista. Hieman yli puolet perusopetuksen yläluokkalaisista ja lukiolaisista sekä 61 prosenttia ammattiin opiskelevista selailee nettisivuja vähintään kaksi tuntia. Pelaaminen on pojilla yleisempää kuin tytöillä (esim. perusopetuksen yläluokilla 73 % vs. 47 %), muissa vapaa-ajan käyttöä koskevissa vastauksissa ei ollut merkittäviä eroja sukupuolten välillä.

Nuorilta kysyttiin mielipidettä erilaisista vapaa-aikaan liittyvistä väittämistä. Ammattiin opiskelevista 76 prosenttia, perusopetuksen yläluokkalaisista 72 prosenttia ja lukiolaisista 62 prosenttia oli sitä mieltä, että heillä on riittävästi vapaa-aikaa. Kaikilla kouluasteilla noin 80 prosenttia vastaajista koki, että oman perheen kanssa oli riittävästi yhteistä aikaa. Noin 60 prosentille oli tärkeää harrastaa yhdessä muiden kanssa.

Noin 70 prosenttia nuorista koki tietävänsä tarpeeksi hyvin, mitä omalla asuinalueella voi harrastaa. Noin 40 prosenttia perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista ja ammattiin opiskelevista ja 32 prosenttia lukiolaisista oli sitä mieltä, että omalla asuinalueella on tarpeeksi oleskelutiloja nuorille. Neljäsosan mielestä heidän asuinalueellaan järjestetään kiinnostavaa vapaa-ajantoimintaa nuorille. Kolmasosa nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että heille sopivat harrastuspaikat sijaitsevat liian kaukana. Kolmasosa 8. ja 9. luokkalaisista ja lukiolaisista koki, että heitä kiinnostavat harrastukset maksavat liikaa. Ammattiin opiskelevista tätä mieltä oli 42 prosenttia. Nuorista 9–17 % koki, että heiltä vaaditaan liikaa harrastuksissa – yleisimmin näin kokivat ammattiin opiskelevat ja harvimminkin lukiolaiset.

Nuorilta kysyttiin myös, mitä asioita he tekevät kouluajan ulkopuolella. Ylivoimaisesti yleisimmin nuoret harrastivat urheilua ja liikuntaa omatoimisesti, 72–82 prosenttia (kouluasteesta riippuen) harrasti sitä vähintään viikoittain. Ohjattua urheilua ja liikuntaa viikoittain harrasti 43–49 prosenttia perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista ja lukiolaisista ja 27 prosenttia ammattiin opiskelevista. Jonkin muun kuin liikuntaa järjestävän seuran, järjestön tai yhdistyksen (esimerkiksi partio, 4H-kerho, vapaapalokunta, seurakunta) toimintaan viikoittain osallistui 11–15 prosenttia nuorista.

Omaksi iloksi kirjoja luki päivittäin noin joka viides nuori, tytöt poikia yleisemmin. Lukiolaiset seurasivat päivittäin uutisia yleisemmin kuin perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaiset ja ammattiin opiskelevat (39 % vs. 27–30%). Uutisten seuraaminen oli pojille tyypillisempää kuin tytöille. Viidesosa nuorista teki joka viikko työtä, josta saa palkkaa – pojat hieman tyttöjä yleisemmin.

Sähkösavukkeiden käyttö

Nuorten tupakointi on vähentynyt kaikilla kouluasteilla sekä pojilla että tytöillä. Vuonna 2015 päivittäin tupakoi yhdeksän prosenttia perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista, kuusi prosenttia lukiolaisista ja 30 prosenttia ammattiin opiskelevista. Päivittäin nuuskaavia on perusopetuksen yläluokkien pojista 8–9 prosenttia ja ammattiin opiskelevista pojista 13 prosenttia. Tytöillä näin säännöllinen nuuskaaminen on hyvin harvinaista (0–1 %). Pojilla nuuskan päivittäinen käyttö on lisääntynyt viime vuosina.

Sähkösavukkeet ovat tulleet viime vuosina tupakan ja nuuskan rinnalle. Nuorten terveystapatutkimuksen tulosten mukaan sähkösavukkeiden kokeilut ovat lisääntyneet vuodesta 2013 vuoteen 2015^f. Kouluterveyskyselyn vuoden 2015 tulosten mukaan sähkösavukkeita on kokeillut viidesosa lukiolaispojista, neljäsosa perusopetuksen yläluokkien pojista ja kolmasosa ammattiin opiskelevista pojista. Tytöillä sähkösavukekokeilut ovat jonkin verran harvinaisempia: perusopetuksen yläluokkalais- ja lukiolaistytöistä viidesosa ja ammattiin opiskelevista tytöistä neljäsosa ilmoitti kokeilleensa sähkösavukkeita. Savukkeita kokeilleista 8. ja 9. luokkalaisista ja lukiolaisista kolme neljäsosaa ilmoitti savukkeiden sisältäneen nikotiinia. Vastaava osuus ammattiin opiskelevista oli yhdeksän kymmenestä. Päivittäin sähkösavukkeita käytti 5–6 prosenttia perusopetuksen yläluokkien ja ammattiin opiskelevista pojista. Lukion pojista ja kaikkien kouluasteiden tytöistä päivittäin sähkösavukkeita poltti 0–2 prosenttia.

^f Kinnunen, Jaana & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Ollila, Hanna & Rimpelä, Arja: Nuorten terveystapatutkimus 2015. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:31. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2015.

Kokemukset opiskeluhuollosta

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) astui voimaan 1.8.2014. Lain tarkoituksena on edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä, hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistä ongelmien syntymistä ja turvata varhainen tuki sitä tarvitseville.

Palveluihin pääsy

Lukuvuoden 2014–2015 aikana oli eri kouluasteiden pojista 23–28 prosenttia ja tytöistä 43–55 prosenttia käynyt terveydenhoitajalla muuten kuin terveystarkastuksessa vähintään kerran. Tytöistä 8–16 prosenttia ja pojista 2–7 prosenttia oli käynyt lukuvuoden aikana terveydenhoitajalla kolme kertaa tai useammin. Terveystarkastajan vastaanotolla asiominen oli kahdeksannella ja yhdeksännellä vuosiluokalla ja ammatillisissa oppilaitoksissa yleisempää kuin lukioiden. Vastaanotolla käyneistä perusopetuksen oppilaista 11 prosenttia, lukiolaisista 15 prosenttia ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 11 prosenttia koki terveydenhoitajalle pääsyn olleen melko tai erittäin vaikeaa.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäripalveluja (muu kuin terveystarkastus) oli lukukauden aikana käyttänyt vähintään kerran 16–19 prosenttia pojista ja tytöistä 21–30 prosenttia kouluasteesta riippuen. Lääkäripalveluja käyttäneistä kahdeksannen ja yhdeksannen vuosiluokan oppilaista 19 prosenttia, lukiolaisista 21 prosenttia ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 15 prosenttia koki lääkärille pääsyn olleen melko tai erittäin vaikeaa.

Kuraattoripalveluja oli vähintään kerran lukuvuoden aikana käyttänyt kouluasteesta riippuen pojista 4–9 prosenttia ja tytöistä 6–13 prosenttia. Myös kuraattoripalvelujen yksilökohtainen asiakkuus oli yleisempää perusopetuksen kahdeksan- ja yhdeksäsluokkalaisilla ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla lukiolaisiin verrattuna. Kuraattoripalveluja käyttäneistä perusopetuksen oppilaista 12 prosenttia, lukiolaisista 13 prosenttia ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 10 prosenttia koki kuraattorille pääsyn olleen melko tai erittäin vaikeaa.

Psykologipalveluja oli vähintään kerran lukuvuoden aikana käyttänyt kouluasteesta riippuen pojista 2–3 prosenttia ja tytöistä 4–5 prosenttia. Psykologipalveluja käyttäneistä kahdeksannen ja yhdeksannen vuosiluokan oppilaista 17 prosenttia, lukiolaisista 16 prosenttia ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 13 prosenttia koki psykologille pääsyn olleen melko tai erittäin vaikeaa.

Terveystarkastusten hyödyllisyys

Suurin osa perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaista koki kahdeksannen luokan laajan terveystarkastuksen hyödyllisenä. Yli 80 prosenttia oppilaista koki, että laajassa terveystarkastuksessa hänen mielipidettään kuunneltiin ja selvitettiin koko perheen hyvinvointia. Laajaan terveystarkastukseen kutsutaan myös vanhemmat ja tarkoituksena on tukea koko perheen hyvinvointia. Kuitenkin ainoastaan 42 prosenttia tarkastetuista oppilaista kertoi vanhempien tai toisen heistä olleen mukana tarkastuksessa. Yli puolella tarkastus oli siten jäänyt tavalliseksi määräaikaiseksi tarkastukseksi ilman perheen hyvinvoinnin arviota.

Perusopetuksen kahdeksannen ja yhdeksannen sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoista 18–27 prosenttia kouluasteesta riippuen ei ollut saanut koulun aikuisilta tukea mielialaan ja tunne-elämäänsä liittyviin huoliin, vaikka he olisivat sitä tarvinneet. Perheen tilanteeseen (mm. riitely, sairaudet, ero, päihteet, väkivalta) liittyviin huoliin vailla tukea oli jäänyt 15–23 prosenttia tukea tarvitsevista opiskelijoista. Myös kaverisuhteisiin, kuten yksinäisyyteen ja kiusatuksi tulemiseen liittyvissä huolissa opiskelijoista 14–21 prosenttia oli jäänyt vaille tarvitsemaansa tukea.

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

KOULUTERVEYSKYSELY

<http://www.thl.fi/kouluterveyskysely>